

Сценарій виховної години до Дня пам'яті Героїв Крут

Дата проведення: 29.01.2019

Цільова аудиторія: учні 8-11 класів

Мета заходу:

наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України, у тому числі, учасників бою під Крутами – захисників Української Народної Республіки від агресії більшовицької Росії в січні 1918 року.

Форма проведення виховної години:

Проект (дослідження).

Обладнання:

Література:

1. Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – К.: Літера ЛТД, 2018. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/1228-istoriya-ukrainy-10-klas-vlasov-kulchycky.html> (§9, п.1, с.58-60).
2. Бойко О. Бій під Крутами: історія вивчення // Український історичний журнал. — 2008. — № 2. — С. 43–54.
3. Героїка трагедії Крут / Упор. В. Сергійчук, Я. Гаврилюк. — Київ: ПП Городенський, 2004. — 341 с.; Українська революція 1917–1921 рр.: подвиг героїв Крут: матеріали наукових читань (24 січня 2008) / Відп. ред. В.Ф. Верстюк. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. — 173 с.
4. Ковальчук М. Бій під Крутами: відомі й невідомі сторінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2014/01/29/141189/>
5. Крути. Січень 1918 р.: документи, матеріали, дослідження, кіносценарій / Упоряд. Я. Гаврилюк. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2008. — 840 с.
6. Крути: 29 січня 1918 р. / Передмова І. Юхновського; упорядник О. Бойко. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2007. — 96 с.
7. Любарець А. Бій під Крутами у історичній пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/01/29/70470/>
8. Сергійчук В. Завдяки Крутам УНР визнали державою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/01/29/110360/>

Наочність. Відеоматеріали:

1. Трейлер фільму «Крути 1918» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YgL0hN4Pn1s>

Додатково:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=c8S16Zj2hBg> День в історії. Бій під Крутами. 24-й канал
2. <https://www.youtube.com/watch?v=GGeeDaJTR3c> Крути. Програма Чернігівської обласної державної телерадіокомпанії "Сівер-Центр", присвячена пам'яті Героїв Крут.
3. <https://www.youtube.com/watch?v=0vMF7Vho8B8> Україна: забута історія. Крути. Молода кров. Телеканал «Мега»
4. <https://www.youtube.com/watch?v=HFDtuVmlVSQ> «Невідома Україна», серія 88 «Ультиматум»
5. <https://www.youtube.com/watch?v=CsYnrvW4Sqw> Документальний фільм «Герої України. Крути. Перша Незалежність».

Підготовчий етап:

Варіант 1. Пропонуємо за тиждень до заходу розподілити учнів на групи з метою підготовки проектів «Бій під Крутами: відомі й маловідомі сторінки». Під час проектною діяльності учні мають перевірити обґрунтованість деяких загально розповсюджених уявлень про бій під Крутами (воювали переважно непідготовлені студенти та гімназисти та ін., дивись основну частину заходу).

Варіант 2. Учні перевіряють обґрунтованість деяких міфів про бій під Крутами безпосередньо під час заходу за допомогою інформаційних карток (історичні документи, фрагменти тексту підручника, статті та ін.), підготовлених класним керівником

Хід заходу:

I. Вступна частина.

Розповідь класного керівника:

29 січня 2018 р. в Україні урочисто відзначалося 100 років з часу бою на залізничній станції Крути між військовими підрозділами Української Народної Республіки та більшовицькими загарбниками доби першої українсько-радянської війни. Але й сьогодні, рік потому, ми знову звертаємось до цієї визначної події доби Української революції 1917-1921 рр., адже саме крутянські герої на довгі часи стали прикладом героїчного подвигу і звитяги в ім'я України та її незалежності.

В Україні відзначення Дня пам'яті Героїв Крут на державному рівні було розпочато згідно з розпорядженням Президента України «Про вшанування пам'яті Героїв Крут» від 24.01.2003 № 12/2003-рп. Сьогодні воно набуває особливої актуальності, оскільки дає можливість вшанувати мужність й звитягу не тільки захисників України з історичного минулого, а й тих, хто сьогодні відстоює суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією.

Це спонукало українського режисера Олексія Шاپарева на зйомку художнього фільму «Крути 1918». Пропоную переглянути офіційний трейлер цього фільму.

Перегляд трейлеру фільму «Крути 1918»:

<https://www.youtube.com/watch?v=YgL0hN4Pn1s>

Шановні учні! Фільм «Крути 1918» буде демонструватися у кінотеатрах України з 9 лютого 2019 року. І я рекомендую вам подивитися цю кінострічку.

Повідомлення мети виховної години.

Напередодні виходу фільмів на широкий екран режисери, актори, які брали участь в їх створенні, за звичай дають інтерв'ю. Ось й Олексій Шاپарев, режисер стрічки «Крути 1918», поспілкувався з журналістами інтернет-видання «Українська правда» (<https://life.pravda.com.ua/projects/kinoiua/5c093174545cb/>). І ось що мене здивувало:

З інтерв'ю О. Шاپарева

«Коли почалася підготовча робота [над фільмом «Крути 1918»], було кілька дуже спірних фактів в історії.

-Які саме?

-Допустім - співали гімн чи ні (студенти перед розстрілом - УП), розташування, географія бою ... І скільки у нас було істориків (над роботою фільму - УП) - стільки і версій було...

-Тобто історики не допомогли або ви вибрали нейтральну позицію, наприклад, по розташуванню бою?

-Історики консультували, але єдиної думки у них не було. Повторюся, кожен розповідав свою версію подій».

Дійсно, сучасні українські історики відтворюють події січня 1918 року переважно на підставі спогадів учасників цих подій. Ці спогади сповнені живими подробицями, цікавими епізодами, але є дуже суб'єктивними (неточними через обмеженість людської пам'яті) щодо чисельності військ, загального перебігу подій, кількості втрат тощо. Тільки

один приклад: завдяки виступу під час перепоховання загиблих у березні 1918 року в Києві у громадській думці викарбовувалось: українських молодиків під Крутами було стільки ж, скільки спартанців під Фермопілами – 300. Насправді, військові підрозділи Української Народної Республіки під Крутами нараховували не менш 400 вояків. А порівняння Крут з Фермопілами мало підкреслити мужність захисників УНР у боротьбі з більш чисельними військами противника:

«І розпочалась боротьба... Окружили большевики Студентський Курінь та Юнацьку Школу з трьох сторін і почали наступ з кулеметами, подібно як Греків оточили Перси в Фермопілах [Фермопіли]... Літали кулі мов град, але ніхто не думав про відворот. Кождий знав, що коли він уступить, Київ, що по так довгих віках став знову столицею укр. держави, впаде в ворожі руки, так як кожен Грек знав, що Фермопіли боронять цілої Гелляди [Елади]».

Отож, давайте сьогодні давайте проведемо власне міні-дослідження обставин бою під Крутами, який став в історії українського народу символом героїчного подвигу української молоді в ім'я державної незалежності.

II. Основна частина.

2.1. Що спонукало українську молодь добровільно взяти до рук зброю у січні 1918 р.?

Класний керівник пропонує всім учасникам виховної години ознайомитися зі змістом документу та відповісти на питання «Що спонукало українську молодь добровільно взяти до рук зброю у січні 1918 р.?»

Із спогадів січовика про від'їзд добровольців з Києва до залізничної станції Крути

«Посадка відбувалася цілком спокійно, якщо не рахувати того, що в останню хвилину прибігла до потягу пані Лукасевич (дружина небіжчика Є. Лукасевича) шукати свого сина Левка, тоді учня 6-ї класи, який "нелегально" вступив до куреня. Бідна мати гірко плакала, вмовляючи сина лишитися, але, звичайно, безуспішно.

Спокійніше вела себе сестра іншого шестикласника Соколовського. Ледве стримуючи сльози, хрестила брата і всіх від'їжджаючих... Молоденький Соколовський весело заспокоював сестру, не передчуваючи, що за пару днів лежатиме на станційній платформі з пробитою московським багнетом головою. Під спів «Ще не вмерла Україна» ешелон рушив на північ».

Варіант № 1: учні-«історики» робочих груп презентують результати роботи над відповідною частиною проекту на підготовчому етапі.

Варіант № 2: протягом 5-7 хв. групи опрацьовують інформаційні матеріали безпосередньо під час виховної години та пропонують свої варіанти відповіді на питання.

Відповідь, що очікується:

Українські молодики, про яких розповідається в документі, добровільно взяли до рук зброю через початок агресії більшовицької Росії проти Української Народної Республіки.

Після більшовицького перевороту у Петрограді 24-25 жовтня 1917 р. Українська Центральна Рада – представницький орган українських націонал-демократичних сил і всього українського народу – зіштовхнулася зі спробами В. Ульянова-Леніна та його прибічників відновити контроль над територією України.

4 грудня (за новим стилем 17 грудня) 1917 р. Рада Народних Комісарів більшовицької Росії надіслала телеграму з ультимативними вимогами до Центральної Ради. У телеграмі наголошувалося на тому, що в разі невиконання вимог ультиматуму (проведення всеукраїнського з'їзду Рад і переобрання Центральної Ради; допомога з боку Центральної Ради у боротьбі з повстанням О. Каледіна на Доні та ін.) більшовицький

уряд вважатиме Центральну Раду в стані відкритої війни проти радянської влади. Українська Центральна Рада відхилила цей ультиматум. Тоді більшовицьке керівництво на чолі з В. Ульяновим-Леніним оголосило стан війни з Центральною Радою.

12 грудня (за новим стилем 25 грудня) 1917 р. 30-тисячні більшовицькі війська чотирма групами вирушили з Гомеля та Брянська в Україну у напрямках: Чернігів–Бахмач, Глухів–Конотоп, Харків–Полтава–Лозова.

15 січня (за новим стилем – 28 січня) 1918 року радянські колони захопили та з'єдналися на вузловій залізничній станції Бахмач. Радянські загони, які наступали з Полтави, отримали назву 1-ї Револьюційної армії (командувач – П. Єгоров). Основні сили цієї армії склалися з відділів петроградських, московських і тверських червоногвардійців (разом 1 500 бійців) при підтримці бронепотягу № 2.

Загін Р. Берзіна, що наступав з Гомеля, став називатися 2-ю Револьюційною армією. Її загальна чисельність досягала 3 500 червоногвардійців, 400 моряків, 12 гармат та бронепотягу.

Загальне командування операціями проти Центральної Ради здійснював М. Муравйов. На мітингу в захопленому Бахмачі він закликав своїх бійців: «Наше бойове завдання – взяти Київ... Жаліти київських мешканців нема чого, вони терпіли гайдамаків – нехай знають нас і одержать відплату. Жодного жалю до них! Кров'ю заплатять вони нам. Якщо треба, то каменя на камені не залишимо».

Військовими силами Центральної Ради, які мали обороняти підступи до Києва на бахмачському напрямку, командував сотник Ф. Тимченко. Коли ввечері 15 січня (за новим стилем – 28 січня) 1918 року українські війська відступили до залізничній станції Крути, ід командою сотника Ф. Тимченка залишилося не більше 300 бійців: глухівські вільні козаки, рештки куреня Смерті й 13-го Січового полку, бронепотяг під командою сотника М. Ярцева та бойовий потяг сотника С. Лощенка.

Чи могли 300 бійців зупинити М. Муравйова, який розпочав підготовку до наступу на Київ уздовж залізниці Бахмач – Ніжин – Дарниця? Не маючи надії успішно протистояти переважаючим силам ворога, Ф. Тимченко готувався відвести свої сили зі станції Крути до Ніжина.

У цей час командувач Київського військового округу М. Шинкар зміг відправити на фронт кілька підрозділів, готових битися з більшовиками. До станції Крути було відправлено 300 юнаків 1-ї Української військової школи (інший варіант назви: 1-а Українська Юнацька школа ім. Богдана Хмельницького) під командою сотника Аверкія Гончаренка. Разом із юнаками зголосився їхати на фронт сотня Помічного куріня Січових стрільців, створеного у середині січня 1918 р. з ініціативи патріотичної української молоді – студентів Київського університету Св. Володимира та Українського народного університету, а також учнів 2-ї Української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. Сотня налічувала 120 чоловік (за іншими даними 116 осіб) під командуванням студента Українського народного університету Т. Омельченка.

2.2. Чи доцільним було з боку військового командування Української Народної Республіки посилати до станції Крути українську молодь?

Класний керівник пропонує всім учасникам виховної години ознайомитися зі змістом документів та висловити свою думку з приводу, чи доцільним було посилати до Крут «напівдтей, які ніколи до того не тримали в руках зброї» (за висловом Дмитра Дорошенка у нарисі «Пам'яті тих, що полягли під Крутами» 1921 р.)

Із праці Д. Дорошенка «Пам'яті тих, що полягли під Крутами»

«В столиці України тільки що урочисто було проголошено у великому білому будинкові під широкою сферичною банею з шкляним дахом («Педагогічний Музей») самостійність і незалежність України. Але нікому було її захистити й оборонити, і «варвар з півночі», про наступ якого повідомив українську інтелігенцію, зібрану в саді Українського Клубу на стрічі нового 1918 року, голова тодішнього уряду вкраїнського

В. Винниченко, насував, мов темна хмара, й грозив, як казав промовець, «знищити культуру на нашій землі».

***Із спогадів про стан військової підготовки
у Помічному курені Січових стрільців***

«Вправи офіційно не провадились, а як провадились, то з ініціативи якого-небудь роевого. І тільки на кілька день перед від'їздом куріня на фронт приділено для муштрових вправ старшин Богданівського полку, але за такий короткий час не багато їх навчили...

Студентській сотні роздано по одній чи дві обойми з попередженням, аби поводитись обережно, бо ж багато було таких, що стріляти не вміли».

Варіант № 1: учні-«науковці з теорії військового мистецтва, навчання й виховання» робочих груп презентують результати роботи над відповідною частиною проекту на підготовчому етапі.

Варіант № 2: протягом 5-7 хв. групи опрацьовують інформаційні матеріали безпосередньо під час виховної години та пропонують свої варіанти відповіді на питання.

Відповідь, що очікується:

Вважаємо історичним міфом твердження про те, що під Крутами полягло 300 неозброєних і невишколених київських студентів і гімназистів.

За спогадами підполковника Армії УНР Миколи Битинського, головний удар червоноармійців під Крутами по правому боці залізниці прийняли на себе 3 та 4 сотні 1-ї Української військової школи, що мали відповідну військову підготовку. Лівий бік залізниці прикривала 2-а сотня 1-ї Української військової школи. Про стан її військової підготовки сотник Аверкій Гончаренко писав так: «На оборону цього надзвичай важного залізничного вузла командуючий військами отаман Капкан і вислав «І-шу імени гетьмана Богдана Хмельницького Юнацьку Військову школу». В складі школи було 4 сотні (по 150 юнаків), 16 кулеметів та 20 старшин. Школа була комплектувана юнаками з колишніх російських військових шкіл, з освітою не менше як 6 клас гімназії, а переважно з укінченою середньою школою. Юнацька школа мала 2 курси; молодший, як менше вишколений, продовжував науку на місці, а старший 8.12.1917 в команді ген. штабу сотника (з російського війська капітан) Носенка виїхав до Бахмача».

Щодо сотні студентського Помічного куріня Січових стрільців, то, враховуючи відсутність військової підготовки у студентів і гімназистів, їй доручили позиції на лівому крилі оборони, прикриті багnistим тереном.

Під час наступу більшовицьких загонів на Крути юнаки (1-а Українська Юнацька школа ім. Богдана Хмельницького) довели, що добре володіють військовим мистецтвом. Сотник Аверкій Гончаренко згадував: «Вчасним ранком червоні розпочали свій наступ в зімкнутих колонах; виглядало так, якби йшли на параді, занедбуючи найпримітивніші засоби безпеки... Передні частини червоних, йдучи в зімкнутих колонах, очевидно, були певні нашої втечі, а зі станційної служби по апарату на їхні виклики ніхто їм не відповідав. Тільки-но червоні зблизились на відстань стрілу, ми їх привітали сильним огнем 4 сотень і 16 кулеметів». Цей вогонь завдав противнику істотної шкоди. За спогадами більшовиків, «підступаючи до станції, кожен з нас явно чув стогони товаришів, які падали від вогню противника». Відомо, що з бою вибув командир 1-го батальйону петроградської червоної гвардії Ліфанов, який отримав важке поранення. Московські червоногвардійці, що наступали на півночі від залізничного насипу, потрапили під перехресний гарматний і рушнично-кулеметний вогонь юнаків і взагалі зупинилися.

Під час бою захисники Крут виявили такий рівень військового мистецтва, стійкості та мужності, що командувач більшовицького наступу на Київ Михайло Муравйов вирішив, що воює з основними силами Української Народної Республіки під командуванням самого Симона Петлюри. Він телеграфував до Петрограду: «Після дводенного бою перша революційна армія Єгорова за підтримки другої армії Берзіна біля ст. Крути розбила контрреволюційні війська Ради, керовані самим Петлюрою».

Сучасні українські історики вважають, що затримка більшовицького наступу під Бахмачем та Крутами дозволила делегації Української Народної Республіки досягти успіху на переговорах з Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) та підписати Брест-Литовський мирний договір від 27 січня (за новим стилем – 9 лютого) 1918 р. Виконуючи умови цього договору, 18 лютого 1918 р. німецько-австрійські війська розпочали наступ на більшовиків і відвоювали всю територію України. Якщо б у січні 1918 р. Київ був захоплений більшовиками швидко й без опору, делегації УНР було б важко довести майбутнім союзникам той факт, що саме вона представляє інтереси українського народу. De-facto Брест-Литовський мир з країнами Четвертного союзу означав міжнародне визнання української незалежності.

Чи можна було залучити до оборони станції Крути більш досвідчених вояків, наприклад, ветеранів Першої світової війни? Нажаль, солдати російських Південно-Західного та Румунського фронтів, які були розташовані на українських землях за часи Першої світової війни, зазнали на себе потужний вплив більшовицької пропаганди. Наприклад, існує версія, що оборона Крут була послаблена через потяг фронтовиків, який напередодні бою прибув з Києва. Щоб перешкодити наступу червоних, вояки УНР розібрали залізничну колію на північному сході від Крут. Фронтовики пообіцяли не чіпати її та перейти до наступної станції Плиски пішки. Але, доїхавши до місця пошкодження, солдати полагодили колію і продовжили свій шлях залізницею. Цим скористалися червоногвардійці, які розпочали наступ на Крути під прикриттям бойових бронепотягів.

2.3. Хто саме із захисників Української Народної Республіки загинув під Крутами? Хто був винуватцем їх загибелі?

Класний керівник пропонує всім учасникам виховної години ознайомитися зі змістом документів та відтворити обставини загибелі крутянських героїв, визначити винуватців їх загибелі.

Із промови М. Грушевського під час похорону загиблих Героїв Крут

«...От у цій хвилі, коли провозяться їх домовини перед Центральною Радою, де протягом року кувалась українська державність, з фронту її будинку здирають російського орла, ганебний знак російської власті над Україною, символ неволі, в котрій вона прожила двісті шістьдесят з верхом літ. Видно, можливість його здерти не давалась даремно, видно, вона не могла пройти без жертв, її треба було купити кров'ю. І кров пролили ці молоді герої, котрих ми нині проводжаємо!»

Вони щасливі, що могли купити своєю кров'ю такі вартості своєму народові! Батьки, брати, сестри тих, котрих ми сьогодні ховаємо! Стримайте сльози, що котяться з ваших очей, як стримую я. Бо ж ті, котрих ви ховаєте, доступили найвищого щастя — вмерти за отчизну! Їх слава і вдячна пам'ять про них житиме з нашою свободою разом, серед народу нашого однині і довіку!»

Варіант № 1: учні-«архівисти» робочих груп презентують результати роботи над відповідною частиною проекту на підготовчому етапі.

Варіант № 2: протягом 5-7 хв. групи опрацьовують інформаційні матеріали безпосередньо під час виховної години та пропонують свої варіанти відповіді на питання.

Відповідь, що очікується:

За спогадами Аверкія Гончаренка, Миколи Битинського загальні бойові втрати захисників Крут складали 10 старшин і близько 250 бійців – переважно поранених юнаків 1-ї Української військової школи ім. Богдана Хмельницького.

Однак символом Крут стали 27 студентів і гімназистів (за даними розкопок – 28) добровольчого Помічного Студентського куреня січових стрільців, які потрапили у полон та були розстріляні більшовиками.

На сьогодні відомі прізвища 20 з них. Це студенти Народного університету Олександр Шерстюк, Ісидор Пурик, Бороzenко-Конончук, Головащук, Чижев, Сірик,

Омельченко (сотник); студенти університету Св. Володимира Олександр Попович, Володимир Шультин, Микола Лизогуб, Божко-Божинський, Дмитренко, Андрій; гімназисти 2-ї Кирило-Мефодіївської гімназії Андрій Соколовський, Євген Тернавський, Володимир Гнаткевич (з 6-го класу), Григорій Піпський (галичанин), Іван Сорокевич (з 7-го класу), Павло Кольченко (прапорщик), Микола Ганкевич (з 8-го класу).

Обставини їх загибелі можна відновити лише за спогадами учасників подій. Після того, як захисники Крут отримали наказ про відступ, юнаки та більшість студентів і гімназистів відійшли до потягу, що стояв на південному заході від станції Крути. Учасник бою під Крутами Михайло Михайлик згадував: «Вечоріло, коли зібралися майже всі вояки до потягів, що чекали і що кожної хвилині готові були рушити в напрямку Києва. Два вагони, відведені для ранених, були переповнені, відвели третій. Сестри і санітари наспіх перев'язували ранених... Уже в вагонах сотні рахували свої ряди. Кожна не долічувала 5-10 юнаків, Студентський курінь до 50 студентів». Аверкій Гончаренко розповідав: «При докладнім особистім перегляді довідався, що не оказалось й цілої чети [роти] студентської сотні до 30 людей... Вислав я розвідку, затримав ешелон – та все було даремно». Оскільки більшовики наближалися, ешелон рушив на Київ, не дочекавшись потяг бійців.

Про подальшу трагічну долю студентської чоти розповіли вже червоногвардійці. Комісар 1-го Московського червоногвардійського загону Є. Лапідус свідчив, що на станції Крути вони взяли в полон декількох вояків і відразу ж застрелили єдиного серед полонених офіцера. Інших полонених студентів і гімназистів було розміщено під вартою в одному з військових ешелонів червоних. «Наступного дня, коли ми від'їздили зі ст. Крути, потяг по дорозі зупинився за наказом Єгорова, з вагону було виведено всіх затриманих і за 300 кроків від потягу їх розстріляли розривними кулями», – свідчив Є. Лапідус.

У березні 1918 р., після повернення Української Центральної Ради до Києва, тіла загиблих перепоховали на Аскольдовій могилі.

III. Заключна частина.

Розповідь учителя:

Історія подвигу крутянських героїв приховує у собі ще багато таємниць. Наприклад, деякі історики вважають, що сама дата бою – це не 29, а 30 січня 1918 року. Більш важливим, на мій погляд, встановити місця поховань загиблих під Крутами юнаків у Києві. Кладовище на Аскольдовій могилі було знищено радянською владою у 1934 р. До того ж на підставі існуючих фотографій краєзнавці висловлюють версію, що загиблі могли бути поховані на Новому Братському кладовищі (сучасний Печерський район Києва), зруйнованому під час вибуху складів у червні 1918 року.

Однак відповідь на деякі невияшені питання ви зможете знайти, передивившись фільм «Крути 1918», що виходить у кінопрокат 9 лютого 2019 року. Пропоную передивитися ще один трейлер цього фільму.

Перегляд трейлеру фільму «Крути 1918»:

<https://www.youtube.com/watch?v=IpO9ao3vTA4>